

Η επιφανειακή έρευνα σε 10 νησίδες ανοικτά της Πάρου και της Αντιπάρου πέτυχε, με τη χρήση διεπιστημονικών μεθόδων, κατέγραψε ανθρώπινη δραστηριότητα από τους προϊστορικούς χρόνους έως τις μέρες μας (ΕΦΑ Κυκλάδων).

Στη Γλαροπούντα και στο Δρυονήσι

Τριετές πρόγραμμα καταγραφής της ιστορίας των ακατοίκητων νησίδων στις Κυκλάδες

Της **ΓΙΩΤΑΣ ΣΥΚΚΑ**

Πηγαίνουμε χρόνια διακοπές στα Κυκλαδονήσια, αλλά πόσοι γνωρίζουν λεπτομέρειες για τις βραχονησίδες που είναι ολόγυρά τους; Αυτό ακριβώς αναζητεί η Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων μέσα από το τριετές αρχαιολογικό πρόγραμμα Ερευνας Κυκλαδικών Νησίδων-ΕΚΥΝΗ, που διενεργείται με τη συνεργασία του Νορβηγικού Ινστιτούτου Αθηνών και του Carleton College (ΗΠΑ). Η ομάδα προσπαθεί να καταγράψει την ιστορία αυτών των ακατοίκητων νησίδων στα ανοικτά των νησιών Πάρου και Αντιπάρου, Σίφνου, Σερίφου και Κύθνου, Μυκόνου, Σύρου, Τήνου και Ανδρού. Στόχος του προγράμματος, λέει ο δρ Δημήτρης Αθανασούλης, διευθυντής της ΕΦΑ Κυκλάδων, στην «Κ», «είναι η τεκμηρίωση των αρχαιολογικών καταλοίπων αυτών των απομονωμένων περιοχών και η καλύτερη κατανόηση του ρόλου τους στη μακρά ιστορία των Κυκλάδων».

«Ξεκινήσαμε πέρυσι ανοικτά της Πάρου και της Αντιπάρου, φέτος σχεδιάζουμε να συνεχίσουμε γύρω από την Πάρο και έπειτα γύρω από τη Μήλο και τη Σέριφο. Εάν λόγω της κατάστασης με τον κορωνοϊό δεν μπορούμε, η έρευνα θα μετατεθεί για την επόμενη χρονιά. Ερευνούμε τις νησίδες αυτές, γιατί λειτουργούν και σαν παθήματα ανάμεσα στα ίδια τα νησιά. Και οι 10 βραχονησίδες που ερευνήσαμε έως τώρα, έχουν όλες αρχαιότητες. Υπήρξαν εποχές που σχεδόν εγκαταλείπονται και άλλες στις οποίες υπήρξε έντονη χρήση τους: ανάλογα με τον πλούτο τους, εάν δηλαδή υπήρχε νερό για να επιβιώσει ο άνθρωπος ή υλικά που θέλανε να εκμεταλλευτεί. Σε κάποιες υπήρχε φλέβα πορόλιθου. Στην περυσινή έρευνα, με τη χρήση διεπιστημονικών μεθόδων καταγράφηκε ανθρώπινη δραστηριότητα από τους προϊστορικούς χρόνους έως τις μέρες μας», σημειώνει ο κ. Αθανασούλης.

Πρώτη νησίδα ήταν το Δρυονήσι, απέναντι από τη νοτιοανατολική ακτή της Πάρου, όπου εντοπίστηκαν ίχνη ανθρώπινης δραστηριότητας που μαρτυρούν μια διαχρονική χρήση της νησίδας, κυρίως κατά την πρώιμη εποχή του Χαλκού και την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο, ενώ λιγότερες ενδείξεις δραστηριότητας ανάγονται από τη νεολιθική εποχή έως και την κλασική περίοδο, καθώς και στους βυζαντινούς-μεταβυζαντινούς χρόνους. «Συγκεκριμένα, η μεγάλη συγκέντρωση κεραμικής και λίθινων εργαλείων της πρωτοκυκλαδικής περιόδου στη ΝΑ πλευρά της νησίδας αποτελούν ισχυρή ένδειξη για την ύπαρξη μικρού οικισμού στην περιοχή,

Επάνω, η νησίδα Φιλιζή, με την οχυρωμένη, με τείχος και τάφρο, θέση των υστερογεωμετρικών, αρχαϊκών και κλασικών χρόνων. Κάτω, ένα από τα πιο εντυπωσιακά αποτελέσματα της έρευνας είναι το λατομείο ψαμίμητη στη νησίδα Τηγάνι (ΕΦΑ Κυκλάδων).

Κάποια από τα συνολικά 200 τέτοια νησάκια έχουν δώσει πλούσια ευρήματα.

ενώ στους ιστορικούς χρόνους θα πρέπει να αναχθεί η χρήση του λατομείου ασβεστόλιθου στη δυτική πλευρά της νησίδας. Πλούσιες είναι οι ενδείξεις διαχρονικής αγροτικής δραστηριότητας, όπως μαρτυρεί το πλήθος αναλημματικών τοίχων που εντοπίστηκαν».

Τα Παντερονήσια (περιλαμβάνουν τις νησίδες Παντερονήσι, Τηγάνι, Γλαροπούντα) απέφεραν, λέει ο Δ. Αθανασούλης, τα λιγότερο θετικά αποτελέσματα. «Το πιο εντυπωσιακό είναι το λατομείο ψαμίμητη στη νησίδα Τηγάνι μαζί με κατάλοιπα κτιρίων και κεραμικά που χρονολογείται από τη γεωμετρική έως την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο. Βορειότερα, στο στενό μεταξύ Πάρου και Αντιπάρου, στις νησίδες

Μικρονήσι, Τούρνα και Καμπάνα οι ενδείξεις περιορίζονται σε κατασκευές είτε του παλαιότερου αιώνα είτε πιο σύγχρονες, που σχετίζονται κυρίως με κτηνοτροφικές δραστηριότητες».

Η συστάδα νησιών που περιλαμβάνει τα νησάκια Γαϊδουρονήσι, Εβριόκαστρο και Φιλιζή είχε δώσει στο παρελθόν αρχαιολογικό υλικό, ιδίως τα δύο τελευταία. Όμως η πρόσφατη έρευνα έφερε νέες ανακαλύψεις. «Το Εβριόκαστρο παρουσιάζει απόκρημνη ακτογραμμή και περιμετρικά προστατεύεται από εντυπωσιακό οχυρωματικό τείχος και σύστημα πύργων σε διάφορα επίπεδα διατήρησης. Η συντριπτική πλειονότητα της κεραμικής που εντοπίστηκε χρονολογείται τη βυζαντινή περίοδο, στην οποία πρέπει να τοποθετηθεί χρονολογικά και η ανέγερση της οχύρωσης. Το Βριόκαστρο διατήρησε τον ρόλο του ως οχυρού καταφυγίου μέχρι την οθωμανική περίοδο. Πλούσια ήταν τα ευρήματα από τη νησίδα Φιλιζή, τα κινητά αλλά και τα αρχι-

τεκτονικά κατάλοιπα. Η επιφανειακή έρευνα κατέδειξε την ύπαρξη σημαντικής οχυρωμένης αρχαιολογικής θέσης, που χρονολογείται από τα κινητά ευρήματα από την υστερογεωμετρική έως την κλασική περίοδο (8ος- 5ος αι. π.Χ.).»

Ενωμένα με ισθμό

Ο διευθυντής της ΕΦΑ Κυκλάδων τονίζει ακόμη ότι πολλές από τις νησίδες των Κυκλάδων δεν ήταν πάντα νησιά αλλά αρχικά ήταν ενωμένα με την Πάρο με έναν ισθμό, όπως το Φιλιζή. Επίσης, το Τσιμιντήρι στο Δεσποτικό στην Αντίπαρο, το Βρυόκαστρο στην Κύθνο και το Δασκαλιό στην Κέρο. «Το πρόγραμμα εξετάζει και ποια νησάκια ήταν ενωμένα κάποια στιγμή με το μεγάλο νησί. Όλες αυτές οι βραχονησίδες δεν έχουν μεγαλύτερο μήκος από ένα χιλιόμετρο και συνολικά στις Κυκλάδες είναι περίπου 200. Κάποιες είχαν ίχνη αρχαιοκαπιλικής δραστηριότητας».

Ορισμένα νησιά όπως η Κέρος με το Δασκαλιό ή το Κουφονήσι που είναι ακατοίκητο ερευνηθήκαν στο παρελθόν και θα εξαιρεθούν, ενώ τα νησιά γύρω από τη Δόλο και τη Ρήνια εντάσσονται σε ανεξάρτητο πρόγραμμα, όπως το Βρυόκαστράκι στην Κύθνο.

Επιχειρώντας έναν απολογισμό του ΕΚΥΝΗ, που τελεί υπό τη διεύθυνση του δρος Δημήτρη Αθανασούλη και συνδιευθύνεται από τους δρs Zarko Tankosis (Higher Executive Officer, Νορβηγικό Ινστιτούτο Αθηνών) και δρs Alex Knodell (επικύριος καθηγητής Κλασικών Σπουδών, Carleton College, ΗΠΑ), ο διευθυντής της ΕΦΑ Κυκλάδων υπογραμμίζει ότι αρκετές θέσεις τεκμηριώθηκαν για πρώτη φορά, ενώ συμπληρώθηκαν οι γνώσεις για άλλες, ήδη γνωστές. «Η κατοίκηση ή εκμετάλλευση των παραπάνω νησίδων περιορίζεται σε συγκεκριμένες χρονολογικές περιόδους, συχνά με μεγάλα κενά μεταξύ τους. Η πρόσβαση σε πηγές νερού είναι πρωταρχικής σημασίας, ωστόσο ορισμένες νησίδες ήταν σημαντικές για τον ορμητικό πλούτο τους, όπως μαρτυρούν οι χώροι λατομείων, που πιθανώς αποτελούν μια από τις κύριες αιτίες για την κατοίκηση τους. Παράλληλα, παρατηρούνται συγκεκριμένα μοτίβα σχετικά με την επιλογή θέσεων σε διάφορες χρονικές περιόδους, με καλά οχυρωμένων θέσεων κατά τη βυζαντινή περίοδο. Επομένως, το στοιχείο τόσο της απομόνωσης όσο και της συνδεσιμότητας ανάλογα και με την ιδιαίτερη θέση της νησίδας ήταν καιρικής σημασίας την εκάστοτε περίοδο».

Απομάκρυνση της προτομής Μπτρόπουλου

Του **ΝΙΚΟΥ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΥ**

Στον περίβολο του Ωδείου Αθηνών, επί της Βασιλέως Κωνσταντίνου, ένας παλιός γνώριμος απουσιάζει. Οι περαστικοί θα παρατηρήσουν ότι λείπει η προτομή του Δημήτρη Μπτρόπουλου, ένα ωραίο, ορειχάλκινο γλυπτό του μεγάλου Θανάση Απάρτη (1899-1972), ο οποίος είχε γεννηθεί στη Σμύρνη, δημιουργού πολλών σημαντικών γλυπτικών έργων. Την απουσία της προτομής επισήμανε ο εικαστικός Αγγελος Σκούρτης, ο οποίος ανήρτησε τη στήλη χωρίς το γλυπτό, διατυπώνοντας εύλογη ανησυχία. Είναι πολλά τα κρούσματα κλοπής ορειχάλκινων γλυπτών την τελευταία δεκαετία.

Η προτομή του Δημήτρη Μπτρόπουλου ευτυχώς δεν έχει κλαπεί. Την απάντηση δίνει ο πρόεδρος του Ωδείου Αθηνών και μάστρος, Νίκος Τσουκλός: «Μετά τον πολλαπλασιασμό κρουσμάτων βανδαλισμού και κλοπής αντίστοιχων έργων τέχνης από δημόσιους χώρους, κρίναμε σκόνη α) να αφαιρέσουμε προληπτικά την προτομή Μπτρόπουλου από τον περιβάλλοντα χώρο, του οποίου έχουμε την ευθύνη, και β) να παραγγείλουμε εξόδοις μας ένα αντίγραφο από ειδική ρητινή που θα μπορεί ενδεχομένως να μπει προσωρινά ή μόνιμα έξω από το Ωδείο Αθηνών στη θέση του πρωτοτύπου».

Η προτομή του Δημήτρη Μπτρόπουλου είναι ένα έργο τέχνης,

που προκαλεί τον θεατή να σταθεί στοχαστικός μπροστά στη μορφή του μεγάλου μουσουργού και μάστρου. Δείχνει τη μεγάλη δεξιοτεχνία του Θανάση Απάρτη, έργα του οποίου υπάρχουν σε δημόσιους χώρους όλης της χώρας. Ατυχώς, ένα από τα έργα του, η προτομή του Νίκου Καζαντζάκη, είχε κλαπεί από τον περίβολο του Πνευματικού Κέντρου

Προσωρινό μέτρο για λόγους προστασίας και για την παραγγελία αντιγράφου από το Ωδείο Αθηνών.

του Δήμου Αθηναίων το 2013 (από το ίδιο σημείο λείπουν και άλλες ορειχάλκινες προτομές).

Η προτομή του Δημήτρη Μπτρόπουλου (έργο του 1961) βρίσκεται στον περίβολο του Ωδείου Αθηνών από το 1996 κατόπιν δωρεάς της Μαρί Τερέζ Απάρτη (τα αποκαλιπτήρια είχε κάνει ο τότε δήμαρχος Αθηναίων, Δημήτρης Μπτρόπουλος) είχε σπουδάσει στο Ωδείο Αθηνών. «Το επόμενο διάστημα, η πρωτότυπη προτομή θα εκτεθεί εκ νέου σε άλλον κατάλληλο, προστατευμένο χώρο, κατόπιν συνεννόησης με τον Δήμο Αθηναίων», επισφαιίνεται ο Νίκος Τσουκλός.

Η προτομή του μάστρου Δημήτρη Μπτρόπουλου είναι δημιουργία του γλύπτη Θανάση Απάρτη (1899-1972).

Διαχρονικές «αφηγήσεις» από τη Μαρία Φραγκουδάκη

Αναδύθηκε επιτακτικά αυτούς τους δραματικούς τελευταίους μήνες. Η ανάγκη μας για σωματική προσέγγιση υπογραμμίστηκε μέσω της στήρησης, και η κοινωνική αποστασιοποίηση απέδειξε πως το δέρμα μας χωρίς την ανθρώπινη επαφή «στεγνώνει». Χάρη στην απτική αντίληψη, μέσω του σώματός μας αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο που μας περιβάλλει και με αυτήν την έννοια η απτική προσέγγιση αποτελεί ενεργή εξερεύνηση της ζωής.

Η περιπέτεια στην οποία μας οδηγεί η αφή, βρίσκεται στο επίκεντρο της δουλειάς της εικαστικού Μαρίας Φραγκουδάκη. Η καλά οχυρωμένη θέσεων κατά τη βυζαντινή περίοδο. Επομένως, το στοιχείο τόσο της απομόνωσης όσο και της συνδεσιμότητας ανάλογα και με την ιδιαίτερη θέση της νησίδας ήταν καιρικής σημασίας την εκάστοτε περίοδο».

Η περιπέτεια της αφής, στο επίκεντρο της δουλειάς της εικαστικού.

κείμενο και όχι μόνον ως χρώμα. Μέσω της επιλογής και της χρήσης των υλικών –ειδη συσκευασίας, καθημερινά αντικείμενα πλέον τόσο οικεία όπως τα πλαστικά γάντια– αποσκοπεί στην ενίσχυση των αισθήσεων περνώντας από την όραση στην αφή, και προσκαλεί τον θεατή σε μια δυναμική σχέση με το έργο. Η νέα ιδέα της δημιουργού είναι να συνεχιστεί η δημιουργική πορεία σε αυτή την κατεύθυνση προετοιμάζοντας μια έκθεση για ανθρώπους με προβλήματα όρασης. Μ.Β.